

Egyenlőtlenségek és többszörös megkülönböztetés az egészségügyi ellátáshoz való hozzáférésben és az ellátás színvonalában

Az Európai Unió Alapjogi Chartájának 21. cikke elismeri a – többek között a nem, faj, etnikai származás, vallás vagy meggyőződés alapján történő – megkülönböztetéstől való mentességhez való jogot. A 35. cikk garantálja, hogy a nemzeti jogszabályokban és gyakorlatban megállapított feltételek mellett mindenkinek joga van megelőző egészségügyi ellátás igénybevételéhez, továbbá orvosi kezeléshez.

Politikai háttér

Az Európai Unió megkülönböztetést tiltó jogszabályai a megkülönböztetés hat fő típusát sorolják fel: a nem, az életkor, a fogyatékoság, a vallás vagy meggyőződés, a faji vagy etnikai származás, illetve a szexuális irányultság alapján történő megkülönböztetést. Gyakran előfordul azonban, hogy az emberek egynél több okból szenvednek hátrányos megkülönböztetést: ezt nevezük „többszörös” megkülönböztetésnek. Egy etnikai kisebbségi csoporthoz tartozó idős asszonyt például az idős kora, a neme és etnikai kisebbséghez tartozása miatt is érhet egyenlőtlen bánásmód. Ugyanezen etnikai kisebbség egy fiatalabb férfi tagja vagy egy másik etnikai csoporthoz tartozó idős asszony nem feltétlenül tapasztal hasonló bánásmódot.

Jogi szempontból az egészségügyi ellátáshoz való hozzáférés terén előforduló többszörös megkülönböztetéssel szembeni fellépés két nehézséget vet fel:

- Az uniós jog kizárólag abban az esetben nyújt védelmet az egészségügyi ellátás igénybevétele során előforduló megkülönböztetéssel szemben, ha arra a nem és a faji vagy etnikai származás miatt kerül sor.
- Az uniós jog és a tagállamok többségének jogszabályai nem ismerik el kifejezetten, vagy nem tartalmazzák a többszörös megkülönböztetésre vonatkozó rendelkezéseket.

Ennek következtében a többszörös megkülönböztetés áldozatai nehézségeket tapasztalhatnak igényük bíróság vagy más panasztestület előtti sikeres érvényesítésében. A többszörös megkülönböztetést ráadásul a politikai döntéshozók sem kötelesek figyelembe venni az egészségügyi ellátáshoz való egyenlő hozzáférés javítását célzó intézkedések kidolgozásakor.

A FRA kutatásai

A FRA „Egyenlőtlenségek és többszörös megkülönböztetés az egészségügyi ellátáshoz való hozzáférésben és az ellátás színvonalában” (*Inequalities and multiple discrimination in access to and quality of healthcare*) című jelentése áttekinti az egészségügyi ellátás során előforduló, egynél több okra visszavezethető egyenlőtlen bánásmóddal kapcsolatos tapasztalatokat, bizonyítékokkal szolgálva a hátrányos megkülönböztetés és a tisztességtelen bánásmód létezéséről. A jelentés a FRA 2011-es „EU-MIDIS – Középpontban az adatok – 5. jelentés: Többszörös megkülönböztetés” (*EU-MIDIS Data in Focus 5: Multiple Discrimination*) című jelentését egészíti ki, amely az etnikai származású vagy bevándorló háttérű válaszadók többszörös megkülönböztetéssel kapcsolatos tapasztalatait vizsgálja a teljes népességgel összehasonlítva.

A FRA e legújabb jelentése az egészségügyi ellátás terén meglévő akadályokat és a többszörös megkülönböztetéssel kapcsolatos egyéni tapasztalatokat járja körül, valamint elemzi, hogy a tényezők miként gátolhatják az egészségügyi szolgáltatásokhoz való hozzáférést. A jelentés célja, hogy hozzájáruljon a javasolt uniós horizontális irányelv elfogadásáról folytatott vitákhoz, amely valamennyi területre, köztük az egészségügyre is kiterjesztené a kor, fogyatékoság, vallás vagy meggyőződés és szexuális irányultság alapján történő megkülönböztetéssel szembeni védelmet. A munka másik célja annak alaposabb feltárása, hogy a politikai döntéshozók és a panasztételi eljárások miként kezelik a többszörös megkülönböztetést.

Módszertan

A jelentés jogi kutatómunkán és szociális terepmunkán alapul, amelyeket a következő országokban végeztek: Ausztria, Csehország, az Egyesült Királyság, Olaszország és Svédország. A terepmunka keretében több mint 170, egészségügyi ellátást igénybevevő és a kora, neme, etnikai hovatartozása és fogyatékosága miatt a többszörös megkülönböztetés kockázatának kitett személlyel, valamint 140 egészségügyi szakemberrel és esélyegyenlőségi szervek, egészségügyi panasztestületek és civil szervezetek (NGO-k) képviselőivel készítették interjút. A terepmunka során összegyűjtött tényanyagot összevetették az egészségügyi ellátás igénybe vétele során előforduló többszörös megkülönböztetést érintő nemzeti, európai és nemzetközi szintű hatályos jogi aktusokkal. A jelentés az egészségügyi ellátáshoz való hozzáférés terén többszörös megkülönböztetés veszélyének kitett három konkrét csoportot vizsgált:

- olyan migráns/etnikai kisebbségi háttérű nőket, köztük fogyatékossgal élő nőket is, akik reprodukív egészségügyi szolgáltatásokat kívánnak igénybe venni;
- migráns/etnikai kisebbségi háttérű idős embereket, köztük fogyatékossgal élőket is;
- 18-25 év közötti migráns/etnikai kisebbséghez tartozó, értelmi fogyatékossgal élő fiatalokat.

Legfontosabb kérdések

A FRA kutatásának megállapításai szerint az egészségügyi ellátó-rendszerek akadályozhatják az ellátáshoz való hozzáférést, vagy eltérő színvonalú ellátásban részesíthetik azokat a személyeket, akik – például nemük, fogyatékossguk és etnikai hovatartozásuk miatt – egynél több védett tulajdonsággal rendelkeznek. A kommunikációs és nyelvi akadályok például sok, a megkülönböztetés elleni jogszabályok értelmében külön védelmet élvező csoportot érintenek, de az egynél több védett tulajdonsággal rendelkező személyek további összetett kihívásokkal szembesülnek. A jelentés megállapításaiból az is kiderül, hogy az egészségügyi ellátásokat igénybevevő ilyen személyeknek sérülhet a méltóságuk és a tisztelet hiányával szembesülhetnek az egészségügyi dolgozókkal való találkozásuk és kommunikációjuk során.

Bizonyítékokon alapuló tanácsadás

A FRA által összegyűjtött kutatási eredmények alapján az Unió és tagállamai több intézkedést is tehetnének a többszörös megkülönböztetés terén fennálló helyzet javítására.

Európai uniós jog

Az Unió fontolóra vehetné a következőket:

- az uniós jogszabályok értelmében tiltott valamennyi megkülönböztetési forma elleni egyenlő védelemnek a foglalkoztatáson kívüli más területeken való biztosítása – az Európai Bizottság által javasolt „horizontális irányelvben” foglaltaknak megfelelően;
- szigorúbb intézkedések bevezetése a többszörös megkülönböztetés megelőzése és leküzdése érdekében, biztosítva a nemi alapú megkülönböztetéssel szembeni védelmet is.

A többdimenziós egyenlőség intézményesítése az egészségügyi ellátórendszerben

Az Unió tagállamai fontolóra vehetnének a következőket:

- az egészségügyi ellátás során előforduló megkülönböztetés eseteiben nagyobb visszatartó erővel rendelkező, arányos kártérítés nyújtása;
- az egészségügyi létesítményekben és az egészségügyi tájékoztatás nyújtásakor az ingyenes nyelvi segítségnyújtás,

többek között a nyelvet nem beszélő vagy nem értő személyeknek szóló fordítási és közvetítő szolgáltatások szélesebb körben való elérhetősége; ebbe a jelnyelv és az érzékszervi vagy értelmi fogyatékossgal élőknek nyújtott támogatás más formái is beletartoznak;

- az interszekcionális megkülönböztetés veszélyének kitett személyeknek szóló pozitív intézkedések meghozatalának ösztönzése: például azáltal, hogy figyelembe veszik az etnikai kisebbséghez tartozó azon nők igényeit, akik női egészségügyi szakemberre szeretnék bízni a kezelésüket, támogatják a különböző etnikai közösségeket, köztük az egyenlőség szempontjából veszélyeztetett csoportokat megszólító, közösségi alapú mobil felkaroló programokat, valamint az e csoportokhoz tartozó személyek esetében több időt fordítanak az orvosi konzultációra;
- az egészségügyi szakemberek számára a megkülönböztetéssel és a többszörös megkülönböztetéssel, a kulturális kompetenciával és a fogyatékossgal megértésével foglalkozó képzés nyújtása;
- egészségügyi statisztikai adatok rendszeres gyűjtése, amelyek segítségével teljes kép nyerhető a különböző okok keresztesződéséről, beleértve az etnikai hovatartozásra (a bevándorló helyzetére és az etnikai származásra, amennyiben ezek nyilvántartása jogszerű) és a fogyatékossgal kapcsolatos adatokat (figyelembe véve a fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló ENSZ-egyezményben (CRPD) a fogyatékossgal kapcsolatos emberi jogok megjelenését, a fogyatékossgal úgynevezett szociális modelljét).

Az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés

Az Unió és tagállamai fontolóra vehetnének a következőket:

- az egészségügyi ellátással és a hátrányos megkülönböztetéssel kapcsolatos esetekben rendelkezésre álló panasztételi mechanizmusok és működésük ismertségének növelése az egészségügyi ellátást igénybevevő személyek körében;
- a „többszörös” megkülönböztetés hatékonyabb kezelése érdekében egy olyan esélyegyenlőségi szerv létrehozása, amely lefedi a megkülönböztetés számos típusát; emellett az esélyegyenlőségi szervek és az egészségügyi panasztestületek közötti áldozatkezelési mechanizmusok előmozdítása, valamint a megkülönböztetés elleni jogszabályok egészségügyi panasztestületek körében való ismertségének növelése.

További információk:

Az „Egyenlőtlenségek és többszörös megkülönböztetés az egészségügyi ellátáshoz való hozzáférésben és az ellátás színvonalában” című FRA jelentés a következő weboldalon érhető el: <http://fra.europa.eu/en/publication/2013/inequalities-discrimination-healthcare>

A FRA többszörös megkülönböztetéssel kapcsolatos munkájáról a következő weboldalon található összefoglalót: <http://fra.europa.eu/en/project/2011/multiple-discrimination-healthcare>